

**Polskie skróty ortograficzne
Stopień I
Projekt
Towarzystwa Opieki
nad Ociemniałymi
[1933]**

Orginał drukowany brajlem
przetworzono do postaci elektronicznej
w Dziale Tyflogicznym Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi w latach
2007 – 2009

Zamieszczamy dodatkowo Tablicę Monnier'a przedstawiającą System Ludwika Braille'a w wersji kolorystycznej dla osób posługujących się wzrokiem i Tablicę zawierającą podstawowe znaczenia w języku polskim.

System Ludwika Braille'a

Tablica Monnier'a

Znak tworzący
czyli znak pełny

Znak 27

I										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
II										
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
III										
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
IV										
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
V										
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	
VI										
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	
VII										
61	62	63								

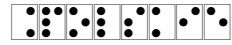
System Ludwika Braille'a

Tablica Monnier'a

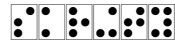
Znak tworzący
czyli znak pełny

Znak 27

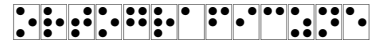
I										
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j
II										
	k	l	m..	n	o	p..	q	r	s	t
III										
	u	v	x	y	z	ż	[	ź	]	
IV										
	ą	ł	ć	ń	ę	znak miana	kreska ułamkowa	ś	w	
V										
	,	;	:	znak dzielenia	?	! +	()=	" x	* zn. minuty	" 0
VI										
	znak diakrytyczny		znak wiersza	ó §	znak liczby	znak większej litery	znak kursywy druku wyróż.			
VII										
	kropka apostrof znak mnożenia	pauza łącznik przenośnik								

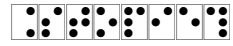
Polskie

skr6ty

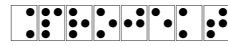
ortograficzne

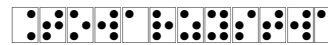
Stopień

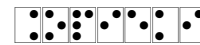
I

Projekt

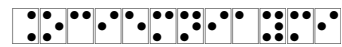
Towarzystwa

Opieki

nad

Ociemniałymi

[1933]

/1/

Odnoszę wrażenie, że całość systemu opracowana jest bardzo jasno i logicznie. Punktem wyjścia jest znajomość samego zagadnienia i praktyczne opanowanie jego, a na tej podstawie zasadniczej opierają się dopiero rozważania więcej teoretyczne. To jest w danym razie jedyna metoda, prowadząca do celu. Dzięki temu system ten będzie mógł liczyć z całym zaufaniem na powszechne uznanie go za dobry i przyjęcie go w praktyce życiowej, - oczywiście z biegiem czasu.

(-) T. Benni

Lipiec, 1933

Anaglyptografja L. Braille

Układ i numeracja znaków J. J. Monnier.

Serja I od 1. do 10. znaku

⠠⠠⠠⠠⠠ 1   ⠠⠠ 2   ⠠⠠⠠ 3   ⠠⠠⠠⠠ 4   ⠠⠠⠠ 5   ⠠⠠⠠⠠ 6   ⠠⠠⠠⠠ 7   ⠠⠠⠠ 8   ⠠⠠⠠ 9   ⠠⠠⠠⠠ 10

Serja II od 11. do 20.

⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 11   ⠠⠠⠠ 12   ⠠⠠⠠⠠ 13   ⠠⠠⠠⠠⠠ 14   ⠠⠠⠠⠠ 15   ⠠⠠⠠⠠⠠ 16   ⠠⠠⠠⠠⠠ 17   ⠠⠠⠠⠠⠠ 18   ⠠⠠⠠⠠⠠ 19   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 20

Serja III od 21. do 30.

⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 21   ⠠⠠⠠⠠⠠ 22   ⠠⠠⠠⠠⠠ 23   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 24   ⠠⠠⠠⠠⠠ 25   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 26   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 27   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 28   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 29   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 30

Serja IV od 31. do 40.

⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 31   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 32   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 33   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 34   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 35   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 36   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 37   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 38   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 39   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 40

Serja V od 41. do 50.

⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 41   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 42   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 43   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 44   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 45   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 46   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 47   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 48   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 49   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 50

Serja VI od 51. do 60.

⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 51   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 52   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 53   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 54   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 55   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 56   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 57   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 58   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 59   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 60

Serja VII od 61. do 63.

⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 61   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 62   ⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠⠠ 63

Objaśnienie tablicy
w układzie i z numeracją
J. J. Monnier.

W jednym z dawnych roczników "Valentin Haüy" znajduje się artykuł J. J. Monnier pod tytułem: "Numérotation des signes de l'écriture Braille", przedrukowany w "Etudes Pédagogiques", Villey et Pérouze, 1923 r. Dziwna rzecz, że artykuł ten nie wzbudził w swoim czasie w kołach tyflofilów takiego zainteresowania, na jakie bezsprzecznie zasługuje. Podczas pracy nad systemem polskich skrótów Braille'a tablica systemu i numeracja p. Monnier oddały wielkie usługi i nasunęły nowe i głębsze zrozumienie logiki całego systemu i jego konsekwencji praktycznych. W przekonaniu, że tablica p. Monnier może być równie użyteczna dla wszystkich, posługujących się systemem /4/ Braille'a, Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi w Polsce, za pozwoleniem p. Monnier, a mając na względzie jedynie dobro niewidomych, pragnie podzielić się z tyflofilami spostrzeżeniami i korzyściami, które udało się wydobyć z tablicy i numeracji p. Monnier.

W większości objaśnień i tablic systemu Braille'a mówi się zwykle tylko o pięciu seriach i trzynastu znakach t. zw. "poza systemem", rozmieszczonych przypadkowo i tym sposobem zapoznaje się rolę, którą te znaki odgrywają w całości systemu i ich ścisłą zależność od zasady, rządzącej nim. W tablicy p. Monnier przeciwnie, cała logika systemu Braille'a i zasada jego jest uwydatniona z całą wyrazistością.

Tablica ta zawiera siedem seryj, z których sześć składa się z 10 znaków, siódma z trzech. Jeśli wniknąć głębiej w układ tej tablicy, /5/ można zauważyć, że cztery serje: II III IV i V pochodzą od I podstawowej i tworzą się albo przez obniżenia znaków w prostokącie tak jak w V serji, albo też przez kolejne i metodyczne dodanie w serjach II III i IV trzech znaków siódmej serji, które dlatego powinny nosić nazwę znaków pomocniczych, gdyż ich właściwym zadaniem jest rozwinięcie całego systemu. Oto dlaczego w tablicy (dla widzących) oznaczyliśmy je trzema różnymi barwami, które odnajduje się odpowiednio we wszystkich znakach seryj pochodnych, utworzonych za pomocą tych znaków pomocniczych. *1 (zob. odnośnik 1 na stronie odnośników)

Co zaś do szóstej serji, która pozornie zdaje się odstępować od ogólnej zasady porządku systemu i nie mieć związku z tą zasadą, jest ona przeciwnie jej potwierdzeniem. Jest ona streszczeniem dokładnym, chociaż fragmentarycznym całego systemu czyli pięciu poprzednich seryj, licząc /6/ po dwa znaki na każdą serję. Dwa pierwsze i dwa ostatnie znaki (51, 52 i 59, 60) odpowiadają I i V serji, sześć znaków środkowych odpowiadają serjom II III i IV. Numeracja znaków Monnier uzupełnia i wyjaśnia system Braille'a. Wskazuje ona ze ścisłością

matematyczną miejsce każdego znaku w każdej serji, nadając mu nazwę w systemie, przez co posiada nieocenioną wartość praktyczną dla ludzi, którzy mają wiele do czynienia z systemem Braille'a. Wiadomo bowiem, jak trudną jest rzeczą określenie znaku brajlowskiego jako znaku stojącego oddzielnie, a nie wchodzącego w skład wyrazu. Określenie znaku za pomocą litery, którą oznacza, jest możliwe tylko dla znaków alfabetu i wtedy nawet nie zawsze jest ściśle, gdyż ten sam znak może mieć różne znaczenia, zależnie od zastosowania (7 oznacza literę "g", poprzedzony /7/ numerykiem oznacza cyfrę 7, w systemie skrótów może posiadać inne, w muzykografii jeszcze inne znaczenie). Określenie znaku przez wyliczenie punktów, z których się składa, zabiera wiele czasu, zajmuje wiele miejsca i wymaga uciążliwego wysiłku wyobraźni. Określenie znaków przy pomocy numeracji Monnier, dogodne przy każdym stosowaniu Braille'a, jest szczególnie nieocenione w korespondencji i w oznaczaniu znaków brajlowskich zarówno w druku czarnym jak białym, gdyż zapobiega możliwym pomyłkom i nieporozumieniom.

W ten sposób ułożona tablica wykazuje z całą wyrazistością logikę systemu. Każdy znak da się określić dokładnie, jako pochodny w stosunku do serji podstawowej; nie wymaga to żadnego wysiłku pamięciowego, gdyż określenie to wynika logicznie z prawa tworzącego system Braille'a. /8/ Prócz tego, ponieważ pierwsza serja służy jednocześnie do oznaczania cyfr i liter, zapamiętanie numeracji znaków podstawowych i pochodnych automatycznie narzuca się pamięci.

Te wszystkie korzyści skłaniają do jak najszerszego rozpowszechnienia i zastosowania powyższej tablicy wraz z numeracją J. J. Monnier.

/9/

Wstęp.

Odkąd anagliptografja Braille'a weszła powszechnie w użycie jako najlepszy system pisma dla niewidomych, zaczęła się dla nich nowa era, a dla samego systemu okres pełnego rozwoju i dalszych zastosowań. Myliłby się ten, kto by przypuszczał, że wystarczy nauczyć niewidomych czytać i pisać brajlem. Należy ich doprowadzić, o ile ich poziom intelektualny na to pozwala, do takiego opanowania techniki brajla, aby mógł im on służyć we wszelkich okolicznościach życia tak jak zwykłe pismo służy inteligentnemu widzącemu. Niewidomi, którzy osiągną ten stopień sprawności we władaniu brajlem i stosowaniu go, będą szerzyli słowem i przykładem zrozumienie znaczenia brajla wśród innych niewidomych. Oto jak L. W. Rodenberg, autor artykułu: "The Significance /10/ of Standard English Braille", w numerze styczniowym "The New Beacon" z 1933 r. świetnie charakteryzuje znaczenie brajla w nowoczesnym życiu niewidomego, głosząc zasadę "maximum brajlizmu": "Maximum brajlizmu jest to przeświadczenie o niezawodnej

użyteczności systemu brajlowskiego. Maximum brajlizmu to pojęcie, zasada, która powinna być z całą jasnością i mocą wpojona w umysły niewidomych. Każdy z nich powinien być doprowadzony do zdawania sobie sprawy, że system brajlowski jest konieczny dla ich powodzenia intelektualnego, zawodowego i społecznego, że jest istotny dla ich samowystarczalności i szczęścia. Przy jego pomocy niewidomy zaoszczędzi wiele czasu, energii i pieniędzy i pomnoży w tym samym stopniu swoje możliwości”. Brajl jest jedynym i nieocenionym narzędziem pracy intelektualnej, czy /11/ na poziomie elementarnym, czy tem bardziej na wyższym i można twierdzić bez przesady, że normalnie samowystarczalność niewidomych zależy w znacznym stopniu od sprawnego i świadomego posługiwania się brajlem. To nieocenione narzędzie w zwykłej swojej postaci ma wszakże pewne braki i wymaga pewnych poprawek i uzupełnień. Brakiem podstawowym pisma brajlowskiego jest wielkość jego liter, która powoduje z kolei wielki rozmiar książek brajlowskich i, co za tem idzie ich nieporęczność i kosztowność. Temu brakowi starano się zaradzić w różny sposób. W tym celu zmniejszono do możliwych granic wielkość liter brajlowskich, wprowadzono druk obustronny t. zw. międzylinjowy i międzypunktowy, wreszcie obmyślono i zastosowano pismo skrócone, t. zw. 1. skróty ortograficzne i 2. stenografię. Stenografia brajlowska ma takie samo znaczenie i zastosowanie /12/ jak i stenografia zwykła dla widzących, to znaczy, służy przede wszystkim jako narzędzie prędkiego pisania, do robienia notatek i t. p. Nie można jej używać do pisania i drukowania książek, gdyż opiera się ona na podstawie fonetycznej, nie liczy się z ortografią i skraca pismo nie według z góry przewidzianych i ustalonych prawideł, ale według woli piszącego. Skróty ortograficzne, które, jak wskazuje ich nazwa, liczą się z prawidłami gramatyki i ortografii, mają na celu głównie zaoszczędzenie miejsca przez skrócenie pisma i zmniejszenie w ten sposób objętości druków brajlowskich. Nie sprawiają one przy odczytywaniu tej trudności, co stenografia, ponieważ mają ścisłe i stałe prawidła, ogólnie obowiązujące, od których się nie odstępuje w czytaniu ani w pisaniu.

Pierwsze próby skrótów, robione /13/ we Francji, były chaotyczne, wahały się między stenografią opartą na zasadzie fonetycznej a pismem, uwzględniającą zasadę ortograficzną. Utorowały one jednak drogę pracy M. de la Sizeranne, który w roku 1883 ogłosił swój doskonały i praktyczny system skrótów ortograficznych dla języka francuskiego. System używany do tej pory we Francji, został rozszerzony przez Komisję zwołaną staraniem "American Braille Press" i wydany w nowej formie w r. 1926. Oba te systemy stosowane są równorzędnie we Francji.

Jednocześnie ta sama potrzeba wywołała analogiczne poczynania w Anglii i w Niemczech, gdzie powstały systemy pisma skróconego zastosowanego do odrębnych właściwości każdego z tych języków.

Powyższe systemy skracają przeciętnie pismo brajlowskie od 25 do 30 procent. W /14/ Anglii i w Ameryce do ostatnich czasów istniała rozbieżność między kilkoma systemami pisma punktowego, a w samym systemie Braille'a istniała różnica między skrótami używanymi w Anglii i w Ameryce. Dopiero w ubiegłym roku zostało osiągnięte porozumienie między Anglią i Ameryką i zarówno rozmaite odmiany integralnego jak i skróconego pisma punktowego zostały ujednostajnione dla wszystkich mówiących językiem angielskim.

W obecnych czasach skróty ortograficzne są wprowadzone do większości języków narodów cywilizowanych. Stanowią one niezbędne uzupełnienie systemu Braille'a, o ile układ ich jest dostatecznie jasny, logiczny i łatwy do zapamiętania.

Skróty, jakich używa się za granicą, dzielą się na kilka kategorii, ale stanowią jednolite i kompletne systemy. Punkt ten zasługuje na /15/ uwagę, gdyż istnieją u nas pod tym względem nieporozumienia. W pojęciu wielu osób, nie dość kompetentnych skróty ograniczają się do kilku znaków, skracających kilka wybranych zbiegów liter. Tego rodzaju pojęcie skrótów jest niewątpliwie zbyt ciasne. Skróty nie ograniczają się do tak szczupłego zakresu. Zbiegi liter najczęściej spotykane stanowią część i podstawę ich. Poza tem do kompletnego systemu skrótów należą skróty całych wyrazów przy pomocy jednego znaku i skróty wyrazów przy pomocy dwóch lub więcej znaków lub liter charakterystycznych dla danego wyrazu. Rozumie się, że im większy zakres skrótów, tem lepiej spełniają one swoją rolę, tem są praktyczniejsze, ale zarazem i trudniejsze. Mając na względzie nie jednakowy poziom intelektualny niewidomych, w niektórych językach dzielą całokształt systemu Braille'a /16/ na stopnie, zależnie od trudności. Tak np. w języku angielskim rozróżnia się trzy stopnie Braille'a. Stopień I stanowi pismo nie skrócone t. zw. integralne; stopień II daje skróty najczęstszych zbiegów liter, końcówek i t. p. oraz najprostszych wyrazów. Stopień III zawiera prócz tamtych jeszcze wiele innych skrótów wieloznakowych, użytecznych dla osób wykształconych i czytających dużo i biegle brajlem. Stopień I stanowi niezbędną podstawę skrótów i nie należy przechodzić do stopni wyższych, zanim się nie opanuje dobrze stopnia I czyli pisma integralnym (*I). (zob. odnośnik I na stronie odnośników)

Podział skrótów na dwa stopnie, zastosowany w języku angielskim, jest bardzo użyteczny, gdyż umożliwia jednocześnie jak najszersze i jak najpraktyczniejsze ich zastosowanie. Nie ogranicza się wtedy skrótów tylko do najprostszych, dostępnych /17/ wszystkim; na wyższym stopniu dopuszcza się i trudniejsze. Jednocześnie nie narzuca się jednak skrótów zbyt trudnych tym, dla których one są niedostępne. Tym sposobem unika się większości zarzutów formułowanych przeciw skrótom jak np., że są one zbyt trudne, że zmniejszają szybkość czytania i t. p. Czytelnik przyswaja sobie ten stopień, który jest dla niego dostępny i użyteczny, a wówczas skróty tego stopnia nie tylko nie przedstawiają

trudności, ale przeciwnie, przyśpieszają sam proces czytania, jak stwierdzają osoby, czytające skrótami.

W języku polskim nie było dotąd systemu skrótów w całym znaczeniu tego słowa. Nie można nazwać systemem skrótów tych kilku przypadkowo zastosowanych znaków, które wprowadzono do alfabetu dla skrócenia niektórych zbiegów liter, czy to w dawnym /18/ alfabecie lwowskim, czy też w bydgoskim, chociaż wiele osób u nas sądzi, że na tem właśnie skrótów polegają.

Kiedy w r. 1928 Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi rozpoczęło pracę przygotowania projektu skrótów w języku polskim, rozumiało ono, że należy ją oprzeć na materiałach pewnych i gruntownie opracowanych. Okazało się jednak, że materiałów takich nie ma i że trzeba je dopiero zebrać i opracować. Szło o to, aby liczbą znaków brajlowskich bądź co bądź ograniczoną skrócić elementy językowe najczęstsze, a zatem naprawdę zasługujące na skrócenie. Prace przygotowawcze Towarzystwa poszły więc w kierunku najpierw poszukiwania materiałów a następnie podjęcia obliczeń częstości różnych elementów językowych w języku polskim oraz poznania rozwiązań analogicznego problemu /19/ w skrótach innych języków.

Mimo skrzętnych poszukiwań nie udało się odnaleźć wyczerpujących materiałów nieodzownych do tej pracy. Dane co do częstości zbiegów dwuliterowych, dostarczone w r. 1928 z Ministerstwa Spraw Wojskowych i dane co do częstości różnych zbiegów, cząstek słowotwórczych a nawet niektórych wyrazów udzielone uprzejmie przez Związek Stenografów za łaskawem pośrednictwem p. Korbela i zaczerpnięte z podręcznika stenografji Kapuścińskiego, okazały się nie dość zgodne i nie wystarczające. Wówczas Towarzystwo podjęło samo według wskazówek udzielonych przez językoznawców i Główny Urząd Statystyczny pracę obliczenia częstości zbiegów liter, która wkrótce została przejęta, poprowadzona i zakończona przez Główny Urząd Statystyczny pod łaskawym i kompetentnym kierunkiem pana Naczelnika /20/ Kraeutlera. Polegała ona na statystycznym zbadaniu serii tekstów polskich z różnych dziedzin (literatura popularno-naukowa, pamiętnikarstwo, beletrystyka) z uwagi na częstość zachodzenia napotkanych w języku zbiegów liter. Wyniki tych opracowań, obejmujących blisko sto tysięcy zbiegów liter, stały się podstawą wyboru tych a nie innych elementów do skrócenia. Studja porównawcze nad skrótami w innych językach wykazały możliwość rozszerzenia zastosowalności tych samych znaków przez nadanie im różnych znaczeń, zależnie od miejsca, które zajmują w wyrazie, na początku lub przy końcu jego, przed samogłoską lub przed spółgłoską i t. p. To pozwoliło na znaczne rozszerzenie zasobu skrótów przy tej samej liczbie znaków, które nie mogą ulec zmianie i przyrostowi. Studja te wskazały również, jak charakter skrótów jest różnoraki zależnie /21/ od właściwości odmiennych danego języka i jak użyteczność skrótów w

znaczej mierze zależy od odpowiedniego dostosowania ich do charakteru danego języka.

Większą trudność niż ustalenie częstości zbiegów liter stanowiło ustalenie częstości wyrazów. Mimo starannych poszukiwań i zwracania się do wybitnych specjalistów językoznawstwa i statystyków nie udało się Towarzystwu znaleźć dość praktycznej metody badania częstości wyrazów analogicznej do metody badania częstości zbiegów liter. Porównanie słowników w skrótach różnych języków nie wykazało w doborze tych słowników żadnej zasady rozumowej, a wskazywało raczej na wybór przypadkowy. W rezultacie, idąc za radą prof. Benniego zdecydowaliśmy przestudjować słownik i dokonać wyboru, kierując się następującymi wytycznymi:

1. Staraliśmy się ustalić przede /22/ wszystkim pewien zasób najczęstszych potocznych wyrazów z życia codziennego, głównie określających stosunki, a więc przyimków i przysłówków, a także rzeczowników, czasowników i przymiotników, oznaczających najczęstsze przedmioty, czynności i cechy. Większość tych wyrazów weszła w skład I i II stopnia.
2. Ponadto wybraliśmy wyrazy, mniej częste, oznaczające cechy i pojęcia oderwane, używane zarówno w mowie jak i w piśmie sfer inteligentnych.
3. Ze względu na przewidywany wybór książek, które będą przepisywane skrótami i czytelników o wykształceniu średnim i wyższym, uwzględniliśmy wyrazy bardziej specjalne, ale powtarzające się często w niektórych kategoriach utworów literackich lub naukowych, jako to: terminy religijne, /23/ historyczne, społeczne, prawne, nazwy poszczególnych nauk i t. p., biorąc pod uwagę szczególnie wyrazy długie i trudno skraccające się. Wyrazy, wymienione pod drugim i trzecim weszły głównie w skład III stopnia. W wyborze tym kierowaliśmy się raczej zdrowym rozsądkiem i intuicją, rozumiejąc, że pozostawiamy tym sposobem pewne pole do wolności i przypadkowości, szczególnie na stopniu trzecim, nie było jednak innego sposobu i, wydaje nam się, że mimo to, wybór ten jest w naszych skrótach bardziej racjonalny i mniej przypadkowy niż w skrótach innych języków. W ten sposób zebrany i uporządkowany materiał stanowi właściwe tworzywo skrótów, które dzielą się u nas także na kilka kategorii i stanowią trzy stopnie.

Rozróżnia się następujące kategorie skrótów:

- a) Zbiegi liter najczęściej spotykane.
- /24/ b) Cząstki słowotwórcze, przedrostki i przyrostki oraz końcówki części mowy odmiennych.
- c) Całe wyrazy skrócone jednym znakiem, które według terminologii stenografów nazywamy znacznikami.
- d) Wyrazy skrócone dwoma lub wieloma znakami.

Stopień I zawiera wyłącznie skrótów jednoznakowe: *zbiegi liter i znaczniki*.

Stopień II zawiera prócz poprzednich także części *słowotwórcze* (przedrostki i przyrostki) i *fleksyjne* (końcówki odmian) oraz wyrazy dwu lub *wieloznakowe*, najczęściej *spotykane*.

Stopień III prócz powyższych zawiera również wyrazy skrócone */25/* dwoma lub wieloma znakami, niezbędne dla ludzi o wyższym poziomie wykształcenia.

Przy układaniu skrótów polskich staraliśmy się uwzględnić cechy charakterystyczne języka polskiego. Dlatego położyliśmy duży nacisk na skrótów części słowotwórczych, a szczególnie fleksyjnych, które tak wielką rolę odgrywają w języku polskim. Staraliśmy się również o zastosowanie znaków w sposób najbardziej ekonomiczny. Między znakami systemu spotykają się takie, które nie mają żadnego zastosowania w alfabecie. Znaki te jako zupełnie swobodne zastosowaliśmy w skrótach do takich elementów językowych, które powtarzają się często i wszędzie. Te wchodzi głównie w skład I stopnia. Są inne znaki, które służą jako litery, ale nie spotykają się nigdy lub tylko wyjątkowo w pewnych sytuacjach */26/* czy połączeniach, np. „a”, „ę”, na początku wyrazu samo „h” na końcu i t. p. Te służą jednocześnie jako skrótów w tych kombinacjach, w których się normalnie nie spotykają, więc jako znaczniki, skrótów przedrostków lub końcówek. Te ostatnie wchodzi głównie w skład II stopnia.

Czasem ten sam znak może być jednocześnie skrótem kilku elementów, które nigdy nie spotykają się w takiej samej sytuacji np. jakiejś końcówki czasownikowej i przyrostka rzeczownikowego, zbiegów liter jednego przed samogłoską, drugiego przed spółgłoską i t. p. W ten sposób używamy ich tylko na II i III stopniu.

/27/

Prawidła Ogólne

Niniejsze skrótów ortograficzne skracają pismo brajlowskie o jedną trzecią.

Warunkiem koniecznym używania skrótów I II i III stopnia jest doskonała znajomość pisma integralnym oraz poprawne władanie językiem polskim.

§ 1. Prawidła systemu skrótów są łatwe i proste, o ile się je stosuje dokładnie. Nie wolno używać skrótów dowolnie przez siebie utworzonych. Nie wolno także używać skrótów nie zamieszczonych w tablicach ani też pomijać tych, które są w tablicy stopnia, którego się używa, gdyż system skrótów na każdym stopniu stanowi ściśle

powiązaną całość. Dla ułatwienia rozumienia prawideł daje się w miarę potrzeby odpowiednie przykłady.

/28/

§ 2. W pełnym systemie są cztery rodzaje skrótów:

- a) Zbiegi liter wyrażone jednym znakiem.
- b) Przedrostki, przyrostki i końcówki wyrażone jednym znakiem.
- c) Wyrazy skrócone jednym znakiem (znaczniki).
- d) Wyrazy skrócone dwoma lub wieloma znakami.

Skróty te podane są w kilku tablicach i w słownikach w różnym układzie.

Stopień I zawiera dwie tablice: tablicę A zbiegów liter i znaczników w kolejności znaków, tablicę B, zawierającą te same skróty w porządku alfabetycznym.

Stopień II zawiera również dwie tablice: tablicę A zbiegów liter, przyrostków, przedrostków, końcówek **/29/** i znaczników w kolejności znaków i tablicę B z temi samymi skrótami w porządku alfabetycznym; ponadto słownik A wyrazów w formach podstawowych skróconych dwoma lub więcej znakami i słownik B odmian, stanowiących wzory odmian prawidłowych i odmiany nieprawidłowe wyrazów ze słownika A.

Stopień III prócz tablic i słowników II stopnia zawiera swoje własne słowniki. W słowniku A na II i III stopniu przy wyrazach, które odmieniają się prawidłowo stawia się cyfrę rzymską, oznaczającą wzór odmiany w słowniku odmian; przy wyrazach, odmieniających się nieprawidłowo - odnośnik, odsyłający do odmiany in extenso lub form stanowiących wyjątki, umieszczonych w słowniku odmian B. Prócz tablic i słowników podstawowych **/30/** załącza się jeszcze tablice dodatkowe C, klasyfikujące te same skróty zależnie od ich wartości językowej jako zbiegi, znaczniki, przedrostki, przyrostki, końcówki. Prócz tablic i słowników elementów językowych integralnym w porządku alfabetycznym, które służą przede wszystkim jako przewodniki przy pisaniu, zamieszcza się brajlem analogiczne tablice i słowniki skrótów w kolejności znaków, które służą jako klucze przy czytaniu.

§ 3. Skróty zostały utworzone w różny sposób.

1. Przez zastosowanie znaków systemu nie używanych w piśmie integralnym, które zostały użyte w pierwszym rzędzie dla oznaczenia najważniejszych zbiegów liter.

Np. Znak 53 – cz

Znak 38 – rz

/31/ Znak 28 – ch i t. p.

2. Przez zastosowanie w skrótach liter cudzoziemskich, które jako swobodne w języku polskim, zostały również użyte przeważnie

jako skróty zbiegów liter. W wyrazach lub cytatach cudzoziemskich przywraca się im ich znaczenie pierwotne przez użycie znaku integrálu.

Przykłady: 17 – sz
 23 – mi i t. p.

3. Przez zastosowanie jako skrótów znaków pisarskich, których używamy przede wszystkim jako zbiegów liter.

Przykłady: 49 - ia
 45 - ie i t. p.

4. Wszystkie znaki systemu prócz liter, mających znaczenie wyrazów jak a, i, o, u, i znaków 57, 58 i 59 trudniejszych do odczytania, /32/ zostały użyte jako znaczniki.

§ 4. Znaków oznaczających zbiegi liter wolno używać, o ile te zbiegi stanowią część tej samej sylaby. Poza granicę jednej sylaby sięgają niektóre końcówki i przyrostki wymienione w tablicy.

§ 5. Znak 61 jest znakiem skrótu. Skraca on te wyrazy spoza systemu skrótów, które w czarnym druku zwykle skraca się przez użycie kropki.

Przykład: i t. p., i t. d.

§ 6. Imiona własne pisze się bez skrótów i ze znakiem dużej litery. Jeśli jednak w tekście jakiegoś utworu imię własne powtarza się bardzo często, można użyć inicjału lub paru pierwszych liter ze znakiem dużej litery na /33/ początku, a znakiem skrótu (znak 61) na końcu. Można również dołączyć skróty specjalne wyrazów często spotykających się w danym utworze. Skróty te należy, o ile można, zapożyczać ze słownika skrótów wyższego stopnia. Tablica tego rodzaju skrótów powinna być wówczas podana na początku każdego tomu dzieła. Cytaty staropolskie i z języków obcych piszą się bez skrótów.

§ 7. W systemie skrótów zarówno jak i w piśmie nie skróconym używa się znaku dużej litery. Znak tego nie wolno odrzucać pod pozorem oszczędności miejsca.

§ 8. W systemie skrótów stosuje się wszystkie prawa gramatyki i pisowni. Wyrazy przenosi się według prawideł obowiązujących ogólnie.

/34/

§ 9. Jeżeli podwojony znak przystankowy (znak wierszowy, kropka, wykrzyknik, znak zapytania), stawia się po skrócie oznaczonym tym

samym znakiem, koniec wyrazu należy pisać integralnym zamiast skrótem.

§ 10. System niniejszy jest tak ułożony, aby nie dopuścić do dwuznaczności i nieporozumień; gdyby jednak wyjątkowo w praktyce okazała się możliwość dwuznaczności w jakimś pojedynczym wypadku, wyraz wątpliwy lub część wyrazu należy napisać integralnym. Dla uniknięcia wszelkich nieporozumień należy stosować się ściśle do prawideł i używać tylko tych skrótów, które znajdują się w tablicach i w słowniczkach. Wyjątek stanowią skróty przewidziane w § 5.

/35/

Serja I

1		
2		bo
3		co
4		do
5		ale
6		im
7		go
8		tu
9		
10		ja

47		na na
48		(*) wy wy
49		ia być
50		(*) je je

Serja II

11		kto
12		ile
13		ma
14		nic
15		
16		po
17		sz wszystko
18		raz
19		są
20		to

/36/

Serja V

41		ta ta
42		ra przez
43		my my
44		ię dla
45		ie który
46		wa więc

Serja III

21		
22		dz we
23		mi mi
24		pod
25		
26		że
27		ze ze
28		ch ich
29		bez
30		st jest

Seria IV

31		już
32		był
33		cię
34		gdy
35		jak
36		prz przy
37		za za
38		rz rzecz
39		się
40		

Serja VI

51		ją ją
52		by by
53		cz czy
54		nie nie
55		od
56		ny on
57		
58		
59		ko
60		ty ty

Serja VII

61			te	te
62			zy	tak
63			le	mu

/37/

Uwaga

A. Jeżeli w tablicy po znaku skracającym podane jest dwukrotnie jednobrzmiące jego znaczenie, wskazuje to, że skrót ten jest jednocześnie skrótem zbiegu liter i skrótem wyrazu (znacznikiem).

B. Jeżeli w tablicy po znaku skracającym podane jest dwukrotnie różnobrzmiące jego znaczenie, pierwsze z tych znaczeń jest skrótem zbiegu liter, drugie jest skrótem wyrazu (znacznikiem).

/38/

Tablica B Porządek alfabetyczny

ale			5
bez			29
bo			2
by			52
być			49
był			32
ch			28
cię			33
co			3
cz			53
czy			53
dla			44
do			4
dz			22
gdy			34
go			7
ia			49
ich			28
ie			45
ię			44
ile			12
im			6
ja			10
jak			35
ją			51
je			50

jest		30
już		31
ko		59
kto		11
który		45
le		63
ma		13
mi		23
mu		63
my		43
na		47
nic		14
nie		54
ny		56

/39/

od		55
on		56
po		16
pod		24
prz		36
przez		42
przy		36
ra		42
raz		18
rz		38
rzecz		38
są		19
się		39
st		30
sz		17
ta		41
tak		62
te		61
to		20
tu		8
ty		60
w		46
we		22
więc		46
wszystko		17

wy			48
za			37
ze			27
zy			62
że			26

/40/

Tablica C Zbiegi.

by			52
ch			28
cz			53
dz			22
ia			49
ie			45
ię			44
ją			51
je			59
le			63
mi			23
my			43
na			47
nie			54
ny			56
prz			36
ra			42
rz			38
st			30
sz			17
ta			41
te			61
ty			60
wa			46
wy			48
za			37
ze			27
zy			62

Znaczniki

ale			5
bez			29
bo			2

by		52
być		49
był		32
cię		33
co		3
czy		53

/41/

dla		44	
do		4	
gdy		34	
go			7
ich		28	
ile		12	
im			6
ja		10	
jak		35	
ją		51	
je		50	
jest		30	
już		31	
кто		11	
który		45	
ma		13	
mi		23	
mu		63	
my		43	
na		47	
nic		14	
nie		54	
od		55	
on		56	
po		16	
pod		24	
przez		42	
przy		36	
raz		18	
rzecz		38	
są		19	
się		39	
ta		41	
tak		62	

te		61
to		20
tu		8
ty		60
we		22
więc		46
wszystko		17
wy		48
za		37
ze		27
że		26

brak numeru strony w oryginale.

Po numerze donośnika numer strony, do której odnosi się.

Odośniki.

1. 3 Przeszają one być osobnymi znakami z chwilą, gdy wchodzą w skład innych znaków jako punkty: 3., 3. 6., 6.

1. 14 Patrz: Objasnienie do nowych skrótów angielskich. "Standard English Braille", Grades I and II 1932: "National Institute for the Blind", 224-6-8, Great Portland Street, Londyn, W. 1.

1. 36 Znak 49. stojący pojedynczo oznacza zawsze czasownik *być*. Jako znak odośnika stawia się między dwoma nawiasami w brajlu.

2. 36 Przed znakiem cudzysłowu otwartym i zamkniętym (znaki 48 i 50) należy postawić znak integralu, gdyby mogła być dwuznaczność ze zbiegiem *wy* lub *je*. Przykład: wydaje - , *da* ze znakiem cudzysłowu -

brak numeru strony w oryginale

Stopień I Spis rzeczy

Anagliptografja systemu	
Braille'a, układ i numeracja znaków J. J. Monnier	...2
Objasnienie systemu anagliptografji	3
Wstęp do systemu skrótów	9
Prawidła ogólne	27
Tablica A	35
Uwaga	37
Tablica B	38
Tablica C	40